

Кристина АНЂЕЛИЋ
Универзитет у Нишу

САВРЕМЕНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У САГЛЕДАВАЊУ УЛОГЕ АРБИТАРА У РЕШАВАЊУ МЕЂУНАРОДНИХ ИНВЕСТИЦИОНИХ СПОРОВА

Резиме

Решавање спорова путем арбитража се показало као начин који постоји динамично привредној животној међународне заједнице. Паралелно са развојем међународних економских односа, текао је и процес усавршавања овог начина решавања спорова и диференцијације међу арбитражама. Кроз сазревање разлика између трговинских и инвестиционих арбитража, створио се став да међународне инвестиционе арбитраже спадају у домен јавног права. Оваква класификација инвестиционих арбитража је од значаја за легитимизацију предмета инвестиционих спорова, као и измењену садржину овлашћења арбитра, постојећу у односу на суверена права држава. Пред међународну економску заједницу се у таквим условима поставља задатак очувања ауторитета арбитражних одлука и система решавања инвестиционих спорова. Један од начина решавања овог задатка је разумевање измењене улоге арбитра и њено адекватно инкорпорисање у традиционална схватања арбитражног начина решавања спорова.

Кључне речи: арбитраже, инвестициони спорови, арбитражи, јавно право.

I Увод у основне карактеристике арбитража

Трговинске арбитраже као начин решавања спорова између учесника на међународном тржишту су креиране тако да одговарају њиховом основном интересу – стварању профита. Ефикасност у решавању спорова, флексибилност и мањи трошкови од процеса који се воде пред локалним судовима, су основне карактеристике којима се овај начин решавања спорова прилагодио захтевима пословног света. За пословне субјекте на међународној сцени, арбитраже су посебно погодне јер им омогућавају да заобиђу домаће судове који, поред тога што могу да буду оптерећени често дугим и исцрпљујућим процедурама, могу да буду пристрасни и фаворизују домаћег учесника у спору. Арбитраже омогућавају преношење решавања спора на неутралан терен.

Начело на коме почива формирање арбитраже: аутономија воље, омогућава странама у спору својеврсни вид контроле над процесом решавања спора: дозвољен је избор арбитра, као и меродавног права. Овако конципиране арбитраже се могу схватити као део приватно-правног поретка са елементима уговора о налогу, тако да су стране у спору налогодавци, а арбитражи налогопримци, којима је у конкретном случају поверено обављање одређеног задатка – задатка да реши спор између налогодавца. Са аспекта права, као основне карактеристике трговинских арбитража могу се узети следеће: *inter partes* природа односа из кога спор проистиче и *inter partes* природа односа који су везани за процес решавања спора, *ad hoc* обим јурисдикције трибунала и *ad hoc* састав трибунала, као и коначност донетих арбитражних одлука.¹ Странама у спору је кроз трговинске арбитраже омогућена приватност у међусобним односима.

Међутим, развој међународних арбитража као форума за решавање инвестиционих спорова, као и њихова институционализација кроз међународне организације, тестира традиционално схватање правне природе овог правног института у целини, домета и значаја арбитражних одлука, као и улоге арбитра.

Промењена улога арбитра је продукт развоја међународних инвестиционих арбитража и промењене природе инвестиционих спорова, а огледа се, пре свега, у изменама у њиховим овлашћењима, односно у измењеном обиму аутономије и садржини њиховог ауторитета који имају у односу на суверена права држава. Овако схваћена улога арбитра се значајно удаљава од класичне која се развијала кроз рад међународних трговинских арбитража. Измене у њиховој улози се

1 Alec Stone Sweet, „Investor-State Arbitration: Proportionality’s New Frontier“, *Law & Ethics of Human Rights*, бр. 4.1/2010, стр. 22.

могу одредити као суштинске, а не само као резултат једноставног и стихијског прилагођавања на промене у међународном окружењу.

Концепт у коме се међународне инвестиционе арбитраже померају у домен јавног права, захтева да се сагледа улога арбитра у решавању инвестиционих спорова у контексту могућности њиховог утицаја на даљи развој међународног инвестиционог права, као и у контексту евентуалног уплива у управљање међународним економским односима.

II Међународне трговинске арбитраже

Развој међународних инвестиционих арбитража, а поготову њихова институционализација кроз Центар за решавање инвестиционих спорова између држава и држављана других држава (у даљем тексту: *ICSID* центар) значио је квалитативни напредак у заштити права инвеститора. Уговарање стандарда третмана за стране инвеститоре кроз велики број инвестиционих споразума, нема суштински значај за инвеститоре уколико им није остављена могућност ефективне заштите уговорених права. Према броју ратификација Конвенције о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава (у даљем тексту: *ICSID* конвенција), којом је основан Међународни центар за решавање инвестиционих спорова (у даљем тексту: *ICSID* центар), даље, према броју покренутих и решених спорова пред *ICSID* центром, затим, према одјеку које су арбитражне одлуке *ICSID* трибунала имале у професионалној, као и у академској јавности, *ICSID* центар је стекао ауторитет на међународној сцени у области решавања инвестиционих спорова. *ICSID* центар, његова организација и начин на који уређује решавање инвестиционих спорова, јасно илуструје разлике између трговинских и инвестиционих арбитража. Иако се оне баве решавањем спорова који у основи настају поводом сродних односа – поводом повреде права у обављању пословних операција на међународном тржишту, између њих постоје битне разлике.

Међународне инвестиционе арбитраже су карактеристичне, јер ниједан други међународно-правни институт не пружа могућност да:

- појединац истакне захтев за заштиту свог права пред међународним форумом без обавезе претходног исцрпљивања домаћих правних путева;
- који је везан за спор настао на основу сувереног акта државе;
- као исход тог спора добије прецизно одређен правни лек (у овом случају право на компензацију);

– који је међународно признат и може се извршити на имовини државе чијим актом су повређена права инвеститора.²

Од великог значаја за остваривање права инвеститора је могућност да појединац, пословни субјект, истакне захтев за заштиту својих права директно против државе, као носиоца суверене власти. У том смислу, међународне инвестиционе арбитраже служе да балансирају асиметичан однос учесника у инвестицијоном подухвату, и омогућавају реализацију пословних активности на бази партнерских односа и фер третмана.

Сагледавање разлика између трговинских и инвестиционих арбитража има много већи значај од чисто теоријских класификација. Управо ове разлике су основа за аргумент да инвестиционе арбитраже спадају у домен јавног права. Полазећи од класичног схватања арбитража као приватно-правне творевине, оваква класификација приближава инвестиционе арбитраже судским органима, или, према мишљењима у литератури, органима управне власти, које могу да врше надзор над сувереним актима државе.³

Овакво схватање инвестиционих арбитража има и практични аспект који се огледа у давању легитимитета предмету инвестиционих спорова и овлашћењима арбитра, као и увођењу нових стандарда за утврђивање одговорности за повреду права инвеститора, који у решавање спора уводе и елементе који немају стриктно инвестициони карактер, већ социјалну димензију. Решавање инвестиционих спорова постаје осетљивије на шири друштвено-економско-политички контекст у коме се инвестиција реализовала и на који ће решење спора имати утицај.

Са друге стране, овакво схватање инвестиционих арбитража оставља простор за дебату о томе где су границе деловања арбитра и на који начин их је могуће успоставити. Управо због ове дилеме је потребно сагледати њихову измењену улогу, која се формирала и сазрела кроз развој схватања да инвестиционе арбитраже спадају у домен јавног права. Тек са схватањем њихове моћи и ауторитета који имају у уређивању међусобних односа учесника у међународним инвестиционим односима, може се арбитражни начин решавања инвестиционих спорова на адекватан начин поставити у оквиру онога што је у основи сваког инвестиционог односа: одржавање баланса интереса инвеститора и суверених држава.

Измењена улога, односно овлашћења, обим, домет и делокруг рада арбитра, који се у континуитету демонстрира кроз схватање ин-

2 Gus Van Harten, Martin Loughlin, „Investment treaty arbitration as a species of global administrative law“, *European Journal of International Law*, бр. 17.1, 2006, стр. 149.

3 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 124.

вестиционих арбитража као тековине јавног права, може се посматрати кроз два посебна елемента:

- начин заснивања арбитража и
- промењен предмет инвестиционих спорова.

1. Начин заснивања арбитража

Арбитражни начин решавања спорова почива на аутономији воље страна. То значи да стране слободно уређују начин на који ће спор решити, ко ће решавати спор, и које ће се право примењивати приликом решавања спора, како материјално, тако и правила процедуре. Међутим, природа инвестиционог односа диктира разлику између начина заснивања трговинских и инвестиционих арбитража: то је дуготрајан пословни однос, по природи асиметричан, јер у њему са једне стране учествује инвеститор као привредни субјект, а са друге стране држава домаћин, са сувереним овлашћењима. Ова обележја инвестиционог односа диктирају специфичности заснивања инвестиционих арбитража, које се огледају у правној природи акта којим се даје сагласност за арбитражу, као и у обиму дате сагласности.

Да би се засновала надлежност *ICSID* центра потребно је да постоји сагласност страна у спору – државе и инвеститора. Сагласност државе мора бити дата у писаној форми.⁴ У литератури се наводи да постоје три основе форме ове сагласности:

- сагласност садржана у клаузули уговора државе и инвеститора или компромису закљученом након настанка спора;
- сагласност државе инкорпорирана у њено инвестиционо законодавство;
- сагласност државе садржана у билатералним и мултилатералним споразумима о заштити и третману страних инвестиција.⁵

Начин на који је дата сагласност за арбитражу није само од значаја као елемент за успостављање надлежности *ICSID* центра. Правна природа акта којим је сагласност државе дата одређује област права у чији домен арбитража спада, што консеквентно утиче на стандарде који се примењују током решавања спора, као и на значај и домет арбитражне одлуке.

4 Конвенција о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава из 1965. године (*Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States*; даље у фуснотама *ICSID* конвенција), тач. 10 Преамбуле и чл. 25.

5 Предраг Цветковић, *Међународно право страних инвестиција*, Београд, 2007, стр. 68.

Када заснивање арбитраже проистиче из уговора између државе и инвеститора, који садржи арбитражну клаузулу, тада се арбитраже заснивају на акту државе *de jure gestionis*, када она делује као било који други учесник на тржишту. Сагласност на арбитражу се односи на конкретан спор између државе и тог инвеститора, који је настао поводом уговора у коме су држава и инвеститор уговорне стране.⁶ У овом случају, спор је у приватној сфери, иако укључује државу. Овакав однос подсећа на класичан пословни однос, па је и приметна сличност са трговинским арбитражама јер оне почивају на споразуму између приватних лица да се спор између њих реши на одређени начин. Ауторитет арбитража произлази из аутономије воље појединаца да уређују међусобна права и обавезе на начин који њима одговара.⁷

Уколико се надлежност *ICSID* центра заснива на основу међународног мултилатералног или билатералног споразума, по својој суштини, ови споразуми, као јавни акти, искључују приватност као иманентно обележје трговинских арбитража. Поред тога, закључивање међународних споразума је акт вршења суверених овлашћења државе. Уколико је садржина тог споразума усмерена на креирање надлежности инвестиционе арбитраже, онда се и пристанак на ту арбитражу, која је дата у облику међународног споразума, мора сматрати сувереним актом државе.⁸

Сагласност државе на арбитражу која је инкорпорирана у њено инвестиционо законодавство се такође може посматрати као акт државе који произлази из њених суверених овлашћења, јер законодавну моћ у држави имају само највиши органи власти.

Када је арбитража заснована на међународном споразуму, или се сагласност исказује кроз национално законодавство – ради се о генералном пристанку државе да неодређени број будућих спорова повери на решавање арбитражи. Овај пристанак се заснива на акту државе који је дат на основу суверених овлашћења да регулаторне активности подвргне преиспитивању од стране арбитраже. Када држава наступа у сувереном капацитету, капацитет арбитраже да реши инвестициони спор проистиче директно из употребе јавних овлашћења.⁹

У литератури се наводи да се све више заснивање надлежности *ICSID* центра за решавање инвестиционих спорова предвиђа међународним билатералним и мултилатералним инвестиционим спо-

6 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 142.

7 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 140.

8 Charles N. Brower, Stephen W. Schill, „Is Arbitration a Threat or a Boom to the Legitimacy of International Investment Law“, *Chi. J. Int'l L.*, бр. 9, 2008, стр. 472.

9 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 142.

ровима, или се предвиђа законодавством државе домаћина. У том смислу, може се сматрати да пракса држава показује прећутну сагласност да инвестиционе арбитраже имају другачији „третман“ у односу на трговинске арбитраже и креира пут за истицање аргумената да инвестиционе арбитраже, на основу начина занимања надлежности ICSID центра, излазе из приватне сфере и улазе у сферу јавног права.¹⁰

2. Предмет инвестиционих спорова

Пракса арбитража и одлуке који су доносили трибунали који се баве решавањем инвестиционих спорова су већ показали да се променила њихова садржина, односно предмет спора. У прошлости су се трибунали бавили питањима експропријације, а исход спорова и арбитражне одлуке су се тичале компензација. Сада инвестициони спорови укључују разматрање регулаторне активности држава, које су директни израз суверених овлашћења те државе.¹¹ Иако се спорови тичу инвестиције, неретко они укључују „неинвестициона“ питања и залазе у социјалну сферу јавног живота државе домаћина, која превазилази чисто економске аспекте инвестиције. Питања која се тичу реализације јавне политике државе, укључујући и питања од јавног интереса, постају средиште интересовања арбитра, који у основи, треба да реше сукоб интереса у трци за стицањем профита. Решавање инвестиционих спорова у којима се разматра регулаторна активност државе, се може сматрати процесом у коме се одређује легалност јавне власти државе у конкретном случају. Без обзира што се арбитражна одлука односи на решавање једног, одређеног спора, одлуке које се доносе, често имплицирају државно деловање уопште. Односи којима се арбитраже баве, као и утицај који арбитражне одлуке могу имати на друштвено-економско-политички живот државе домаћина, сврставају ове спорове у домен јавног права.

У литератури се наводи да су арбитраже које могу да се класификују као оне које спадају у домен јавног права оне у којима се као исход процеса решавања инвестиционог спора одређује власт, ауторитет и обим суверених овлашћења, као и правна заснованост и легалност регулаторне активности које је држава преузела у јавном интересу.¹²

У степену у ком се арбитраже баве основним вредностима и питањима идентитета државе и фундаменталних права, а не само чи-

10 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 127.

11 William W. Burke-White, Andreas Von Staden, „Private Litigation in a Public Law Sphere: The Standard of Review in Investor-State Arbitrations“, *Yale Journal of International Law*, бр. 35, 2010, стр. 284.

12 W. W. Burke-White, A. Von Staden, *нав. чланак*, стр. 288.

њеницама и једноставним питањима одговорности за штету, ови спорови су спорови јавног права.¹³

Надлежност трговинских арбитража није укључивала регулаторне активности државе које произлазе из вршења јавне власти државе. Кључно обележје инвестиционих арбитража је да оне премештају овај приватно-правни модел решавања спорова из комерцијалне сфере у област државне власти, дајући тиме приватно уговореним арбитрама ауторитет да доносе одлуке, које по својој суштини, имају одлике аката органа државних власти.¹⁴

Промењена садржина инвестиционих спорова је добила легитимитет у оквиру *ICSID* центра. *ICSID* конвенција подразумева да се у оквиру овог центра решавају спорови који настају непосредно из инвестиција.¹⁵ Међутим, у тексту *ICSID* Конвенције се не дефинише појам „инвестиција“. Као резултат, делокруг рада *ICSID* трибунала је препуштен уговору, законодавном акту, односно међународном споразуму који овлашћује *ICSID* центар да реши спор, и у већини инвестиционих споразума, уколико уопште садржи дефиницију појма „инвестиција“, она је постављена широко. Имајући у виду да не постоји одређење шта је инвестиција, или је одређивање овог појма непрецизно, оставља се арбитрама који решавају конкретни спор да самостално одреде да ли је спор који је пред њих изнет на решавање настао непосредно из инвестиције. Овлашћење за интерпретативну улогу арбитра налази свој основ у *ICSID* конвенцији¹⁶ којом је прописано да суд сам решава о својој надлежности. Имајући у виду да је услов да је спор настао непосредно из инвестиције конститутивни елемент за заснивање надлежности суда у оквиру *ICSID* центра, суд се мора бавити питањем одређивање садржине појма „инвестиција“ у конкретном случају. Ово оставља могућност за проширивање надлежности арбитра у оквиру *ICSID* центра ван комерцијалних односа, на спорове који су у сфери јавних односа, укључујући регулаторне спорове између држава и инвеститора.

III Овлашћења арбитра

Опредељење да инвестиционе арбитраже спадају у домен јавног права је дато на основу сагледавања два елемента:

13 W. W. Burke-White, A. Von Staden, *нав. чланак*, стр. 291.

14 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 126.

15 *ICSID* конвенција, чл. 25.

16 *ICSID* конвенција, чл. 41.

- начина заснивања арбитража који подразумева вршење суверених овлашћења државе и
- садржине инвестиционих спорова који подразумевају да арбитражи разматрају регулаторне активности држава.

У литератури је квалификовање инвестиционих арбитража у домену јавног права описано као процес у коме арбитражни начин решавања инвестиционих спорова „калеми“ приватне међународне механизме за решавање спорова на међународне споразуме из домена јавног права.¹⁷

Класификација инвестиционих арбитража међу правне институте јавног права захтева усвајање другачијег концепта овлашћења арбитра. Аутономија воље страна у спору није више једини елемент који се треба узети у обзир, већ се оправдано може поставити питање – у којој мери су арбитражи налогопримци страна у спору а у којој мери они, заправо, заступају интересе и права шире међународне заједнице?¹⁸

С обзиром на то да се пристанак на арбитражу сматра сувереним актом државе, консеквентно, основа за ауторитет арбитража је базирана на јавном мандату који им је поверен међународним уговором.¹⁹

Арбитражи имају много више слободе и независности у спровођењу својих овлашћења, јер је њихов задатак да неристрасно реше спор између државе и инвеститора, али и да доприносу кредибилитету обавеза између страна утврђених међународним инвестиционим споразумом.²⁰

Међународне инвестиционе арбитраже нису класичне арбитраже у којима стране у спору имају пуну слободу да поставе стандарде за процес доношења одлука и могу да контролишу начин на који се спор решава.²¹

Арбитражи у инвестиционим арбитражама имају шира овлашћења од оних у трговинским арбитражама, пре свега, због саме природе међународног инвестиционог права које је садржано у великом броју инвестиционих споразума, са одредбама које су често неодређене и недовољно прецизне. Да би арбитражи утврдили да ли у конкретном спору који решавају има повреде права, као и да ли постоји одговорност за ту повреду, морају да тумаче ове споразуме и испуњавају их садржајем. На овај начин се прећутно омогућава екстензивно тумачење овлашћења арбитража које се огледа у могућностима интерпретације ко може да буде

17 Anthea Roberts, „Clash of Paradigms: Actors and Analogies Shaping the Investment Treaty System“, *American Journal of International Law*, бр. 107.1, 2013, стр. 46.

18 A. Stone Sweet, *нав. чланак*, стр. 54.

19 C. N. Brower, S. W. Schill, *нав. чланак*, стр. 490.

20 A. Roberts, *нав. чланак*, стр. 63.

21 C. N. Brower, S. W. Schill, *нав. чланак*, стр. 492.

заштићен према одредбама инвестиционих споразума, као и шта све чини повреду права. То омогућава арбитрима да проширују простор деловања који је за њих креиран од стране држава.²² Оваква могућност неће бити од значаја само у једном случају, већ такав обим овлашћења и интерпретативне моћи претендује да важи и за све будуће случајеве. Јер, иако прецедентно право није извор права у овој области, ипак, одлуке арбитра свакако јесу предмет разматрања у будућим случајевима, јер стоје као доказ садржине међународног права.²³ Ово се у литератури назива доктрина *de facto* прецедената.²⁴

Превођење инвестиционих арбитража на терен јавног права даје легитимитет овлашћењима арбитра и омогућава им да успоставе такав ауторитет да приликом решавања инвестиционих спорова могу да оцењују државне акте донете у капацитету суверена. У литератури има мишљења да се обавезивањем државе да инвестиционе спорове решава путем арбитража, инвестициони спорови успостављају као механизам за контролу употребе јавне власти.²⁵

Критичари читавог система за решавање инвестиционих спорова наводе да је он базиран на идеји која у старту показује пристрасност према инвеститорима.²⁶ Пре свега, према правилима *ICSID* конвенције, захтев за заштиту права може истаћи само инвеститор, док је држава увек у улози стране против кој се води спор. У основи овог система је настојање да се омогући ефикасна заштита права инвеститора. Свакако, и ово мишљење се може окарактерисати као једнострано, али ипак, даје добру подлогу за дискусију о томе колику заштиту инвестиционе арбитраже пружају инвеститорима, и колико проширена овлашћења арбитра заиста одржавају основни концепт у односима између државе домаћина и инвеститора – баланс у интересима?

Приликом промовисања потребе да се заштите права инвеститора, не треба изгубити из вида да државе не могу бити ограничене у свом деловању на такав начин да своје активности подређују интересима инвеститора. Обавеза да поштују закључене међународне споразуме, као и да одржавају стабилне правно-економске услове за обављање делатности привредних субјеката на њеној територији, само је један од аспеката кроз који се испољавају прерогативи државе. Она није само пословни чинилац, већ има одговорност према становништву на

22 Kyla Tienhaara, „Once BITten, twice shy?: The uncertain future of ‘shared sovereignty’ in investment treaty arbitration“, *Policy and Society*, бр. 30.3, 2011, стр. 189.

23 A. Roberts, *нав. чланак*, стр. 64.

24 A. Stone Sweet, *нав. чланак*, стр. 67.

25 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 127.

26 G. Van Harten, M. Loughlin, *нав. чланак*, стр. 143.

својој територији и у другим областима. Држава мора да води рачуна о очувању социјалног мира, људским правима на својој територији, као и бројним другим питањима која по својој природи нису инвестиционог карактера, али могу утицати на инвестиције (питања која се тичу заштите животне средине, радних односа, административних процедура, монетарних токова, фискалне политике, питања стицања својине...). Држави се не може ускратити право да све ове односе слободно уређује на сопственој територији. Одлучивање о регулаторним активностима државе приликом решавања инвестиционих спорова се свакако не може сагледавати само у контексту права одређеног инвеститора, јер ове активности државе не постоје изоловано и не испољавају се искључиво на релацији држава-инвеститор.

Посебно питање које отвара измењена садржина предмета инвестиционих спорова јесте и легалност пристанка на арбитражу. Многе државе нису могле да предвиде, а самим тим нису ни пристале на такав степен и обим овлашћења арбитра приликом давања сагласности на арбитражу.²⁷ Да ли би то онда значило да приликом решавања о својој надлежности арбитра морају да узму у обзир одредбе Бечке конвенције о утврђивању намере страна?²⁸ Свакако да би ово значило удаљавање од предмета спора и усложњавање процедуре. Гломазност поступка је управо супротна потреби да решавање спора буде што ефикасније и да буде оптерећено мањим трошковима.

IV Закључак

Арбитра који решавају инвестиционе спорове, треба да разумеју њихову промењену улогу као актера јавног права, и препознају да одлуке које доносе имају утицаја на много шире односе а не само на оне који се директно уређују конкретном одлуком која се доноси за тај случај.²⁹ То је сагласно и мишљењу да су они агенти шире међународне заједнице а не само страна у спору. Одјек одлука које доносе се може посматрати и као постављање стубова за усмеравање даљих токова међународног инвестиционог права и међународних економских односа уопште. Арбитражне одлуке донете на основу делегиране моћи од стране носиоца суверене власти, стоје као показатељи шта се сматра дозвољеним понашањем у међународним пословним односима и која је стварна садржина стандарда третмана страних инвеститора.

27 К. Tienhaara, *нав. чланак*, стр. 186.

28 Бечка конвенција о уговорном праву из 1969. године (*Vienna Convention on the Law of Treaties*), чл. 31.

29 W. W. Burke-White, A. Von Staden, *нав. чланак*, стр. 346.

Са друге стране, њихово деловање није неограничено, нити се њихова моћ може идеализовати. Арбитри нису носиоци јавних овлашћења и решавање спорова је за њих посао за који су плаћени, што изазива критику да су и они само део опште трке за стицањем профита,³⁰ што значи да се и даље мора водити рачуна о њиховој непристрасности. Иако арбитри могу да разматрају регулаторне активности држава, не може се сматрати да мишљење арбитра и њихове одлуке могу да на било који начин мењају суверене акте државе.³¹ Овај концепт је решен тако што се, уколико се утврди одговорност за повреду права инвеститора, додељује компензација, али ипак, остаје питање утицаја арбитражне одлуке на будуће активности државе и њено виђење могућности слободног деловања у сувереном уређивању односа на својој територији. Треба узети у обзир да проширивање овлашћења арбитра није остало без реакције јавности које се огледа кроз различите облике критике, отпора или мера предострожности: постоји јака кампања за повећањем транспарентности у решавању инвестиционих спорова, воде се дебате у професионалним и академским круговима о увођењу апелационог поступка у оквиру *ICSID* процедуре, а одређен број држава чланица је повукло своје чланство из *ICSID* центра.

Арбитри у свом раду морају да воде рачуна и да не прекораче овлашћења, што је основ за поништење арбитражне одлуке,³² а при том морају да споје задатке наметнуте кроз нова схватања о природи инвестиционих спорова и инвестиционих арбитража уопште. Арбитри имају јако комплексну улогу очувања ауторитета установе и читавог система за решавање инвестиционих спорова. Одлуке које доносе треба да говоре јаче од свих критика упућених овом систему и да на тај начин очувају његов легитимитет, заснован на добровољном подвргавању суверених држава његовој надлежности. У супротном, ако је легитимитет нарушен и државе више немају интерес нити поверење да се одричу дела своје суверене власти да би дерогирале арбитрама моћ да решавају спорове, даљи опстанак овог система, односно поштовање одлука које се у оквиру њега доносе је под знаком питања.

30 K. Tienhaara, *нав. чланак*, стр. 190.

31 W. W. Burke-White, A. Von Staden, *нав. чланак*, стр. 333.

32 *ICSID* конвенција, чл. 52.

Kristina ANĐELIĆ
University in Niš

MODERN TENDENCIES ABOUT THE ROLE OF ARBITRATORS IN RESOLVING INTERNATIONAL INVESTMENT DISPUTES

Summary

Dispute resolution through arbitration is in line with the dynamics of the economic life of the international community. Simultaneously with the development of international economic relations, proceeded the process of dispute resolution improvement and differentiation among arbitrations. Clarification of differences between commercial and investment arbitration has created the opinion that international investment arbitration is a part of public law. Such classification of investment arbitration is important for purposes of legitimizing the subject matter in investment disputes, as well as the changed contents of the arbitrators' authority, especially in relation to the sovereign rights of states. In such circumstances, international economic community is faced with the task of preserving the authority of arbitration decisions and awards and also the investor-state dispute settlement system. In order to fulfill this task, the changed role of arbitrators must be understood, and it must be adequately incorporated in the traditional understanding of the arbitrations.

Key words: arbitration, investment disputes, arbitrators, Public Law.